

Valtiosihteeri Minna Kelhä

Ekososiaalinen sivistys ja uudistava oppiminen koulutustilaisuus ma 23.9.2019, Pohjola Talo, Otavankatu 9, Tampere

Hyvä vapaan sivistystyön väki

On mukavaa olla täällä kanssanne tänään ja pitää avauspuheenvuoro täydennyskoulutuksenne alkuun.

Täydennyskoulutukseen osallistuminen on tärkeä osa työelämää ja jatkuvaa oppimista, näin myös teille, jotka arjessa olette jatkuvaa oppimista muille mahdollistavia toimijoita. On arvokasta saada hetkeksi etäännyttä omasta arjesta ja panostaa itsensä kehittämiseen ja samalla myös oppilaitosten kehittämiseen. Tällä nyt alkavalla koulutuksella on vielä suuremmat tavoitteet, yhdessä oppimalla halutaan vaikuttaa koko koulutusmuodon tulevaan kehitykseen. Siinä kehityksessä te olette edelläkävijöitä.

Vapaan sivistystyön vahvuutena voidaan pitää sen eri oppilaitosmuodot, jotka täydentävät toisiaan. Tulette koulutukseen erilaisista taustayhteisöistä. Arki oppilaitoksessa voi olla hyvin erilainen riippuen siitä tuletteko esim. kansanopistosta tai kansalaisopistosta. Jakamalla kokemuksenne toisten kanssa, lisäätte erilaisen arjen ymmärrystä ja saatte uusia ajatuksia, jotka voivat johtaa oman oppilaitoksenne kehittämiseen. On hieno asia, että tällä tavalla järjestätte täydennyskoulutusta yli vapaan sivistystyön oppilaitosmuotorajojen. Viime vuosina oppilaitosmuodot ovat vahvemmin nähneet yhteistyön hyödyn, ajattelen tällöin esim. maahanmuuttajakoulutusta. On myös hienoa, että täydennyskoulutuksessa huolehditte kaksikielisyydestä ja siitä, että jokainen voi osallistua koulutukseen ja kommunikoida omalla äidinkielellään.

Opetushallitus avasi tänä vuonna ensimmäistä kertaa vapaalle sivistystyölle suoraan kohdistetun valtionavustushaun henkilöstökoulutukseen. Haettavana oli miljoona euroa. Tämä aiheutti varmaan vapaan sivistystyön järjestöissä aikaisempaa enemmän pohdiskelua siitä mitkä olisivat ne tarpeet, joihin näillä hankkeilla voitaisiin vastata. Nyt alkava koulutus on mielenkiintoinen. Siinä ei lähdetä opiskelemaan jotain tiettyä menetelmää tai ohjelman käyttöä, vaan tässä pureudutaan asian ytimeen eli sivistyskäsitteeseen ja siihen, miten sitä avartamalla ja suuntaamalla voitaisiin luoda muutoksia ihmisten maailmankuvaan.

Ensimmäiset vapaan sivistystyön oppilaitokset perustettiin yli sata vuotta sitten, jolloin kansa oli yleissivistyksen tarpeessa. Vuosien saatossa erilaisia oppilaitoksia ja koulutusmuotoja on tullut lisää ja kehittynyt, jolloin myös vapaan sivistystyön oppilaitosten sivistävä rooli on muuttunut. Etenkin ammatillisen koulutuksen kehitys on muuttanut vapaana sivistystyönä tehtävän koulutuksen sisältöjä ja kohderyhmiä. Vapaan sivistystyön suuri etu ja mahdollisuus on sen vapaus. Tämä on todettu moneen otteeseen, kun yhteiskunnassa on tarvittu nopeita muutoksia ja koulutusta. Viime vuosilta turvapaikanhakijoiden tulo vuonna 2015 on ollut se näkyvin tilanne, jossa vapaan sivistystyön oppilaitokset osoittivat voimansa ja kykynsä nopealla aikavälillä vastata uuteen tilanteeseen ja toteuttaa sellaista koulutusta, jota tarvittiin.

Viime vuonna saimme kokea millä voimalla, silloin 15-vuotias ruotsalainen oppilas, Greta Thunberg nousi esiin huolellaan ilmastomuutoksesta ja ryhtyi koululakkoon. Hän vetosi muihin nuoriin, jotta seuraisivat hänen esimerkkiään ja monessa maassa, mukaan lukien Suomessa, saimme viime lukuvuoden aikana kohdata ilmaston puolesta lakkoilevia oppilaita. On ollut kiehtovaa nähdä, minkälainen voima nuorisossa on, kun tuovat esiin tärkeän sanoman ja ovat valmiita tekemään työtä asiansa eteen. Nuoret ovat tulevaisuutemme.

He tulevat elämään ja toimimaan meidän muovaamassamme yhteiskunnassa ja kantamaan yhteiskuntaa eteenpäin. On tärkeä kuunnella heidän sanomaansa ja myös tärkeä reagoida siihen.

Täydennyskoulutuksenne otsikko on vapaa sivistystyö muutoksen tekijänä ja koulutuksessa nousee ekososiaalinen sivistys ja uudistuva oppiminen. Olette taas kerran ajan hermolla ja tällä kertaa lähdette pohtimaan syvällisemmin asioita ja sitä, miten te osaltanne voitte vaikuttaa järjestämänne koulutuksen kautta ihmisten asenteisiin ja käyttäytymiseen. Ekososiaalisen sivistyksen arvoperustaksi hahmottuu vapauden ja vastuun yhdistäminen kaikessa ihmisen toiminnassa siten, että huomion kohteena on ihmisten keskinäinen riippuvaisuus ja tasavertaisuus, ekologinen eheys ja monimuotoisuus sekä demokratia, väkivallattomuus ja rauha. On hienoa, että vapaan sivistystyön kentällä halutaan ponnistella eteenpäin tällaisista lähtökohdista.

Seuraavaksi olen poiminut hallitusohjelmasta otteita: kappaleita ja lauseita, jotka kaikki osoittavat yhteistä huoltamme ekologisesta ja sosiaalisesta kestävästä ja tahtomme vaikuttaa asioihin. Hallitusohjelman ensimmäisessä johdantokappaleessa todetaan, että ilmastonmuutos, globalisaatio, kaupungistuminen, väestön ikääntyminen ja teknologinen kehitys muuttavat Suomea ja maailmaa ehkä nopeammin kuin koskaan aikaisemmin. Muutos tarjoaa suuria mahdollisuuksia maamme kehittämiseksi, mutta myös turvattomuutta ja huolta tulevasta. Murroksen keskellä politiikan on tarjottava ihmisille turvaa ja toivoa paremmasta huomista.

Ohjelmassa todetaan myös, että sosiaalinen kestävyys on sitä, että kannamme vastuuta toinen toisistamme ja yhteisestä tulevaisuudesta. Sosiaaliseen kestävyteen kuuluu myös huolenpito koko Suomesta ja maamme tasapuolisesta kehityksestä. 2020-luvun maailma tarvitsee edelläkävijöitä. Ekologisesti kestävä Suomi näyttää tietä ilmastonmuutoksen hillitsemisessä ja luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa.

Ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen ja luonnonvarojen ylikulutus ovat ihmiskunnan vakavimpia ongelmia. Kestävyyskriisin ratkaiseminen edellyttää nopeaa systeemistä muutosta yhteiskunnassa. Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen on mahdollista. Ihmisten huoli ympäristön tilasta vaatii meitä toimimaan nopeasti. Suomi voi olla kokoaan suurempi ilmasto- ja kestävyysaasteen ratkaisijana – meillä voi olla pieni jalanjälki, mutta suuri kädenjälki.

Yhteiskunnallinen eriarvoisuus heijastuu ihmisten elämään monin tavoin. Yksi sen ilmenemismuodoista on köyhyys ja pitkittynyt toimeentulotuen asiakuus. Eriarvoisuus ilmenee myös eroina väestöryhmien terveydessä ja osallisuudessa sekä työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osuutena. Sosiaalisten ongelmien kuten ylisukupolvisen huono-osaisuuden, köyhyyden, vaikeiden elinolojen, matalan koulutustason ja työttömyyden yhteydestä yksilöiden heikkoon terveyteen ja hyvinvointiin sekä kansantalouteen on vankka näyttö.

Koulutus on paras turva syrjään jäämistä ja näköalattomuutta vastaan. Sivistys on tärkeimpiä arvojamme ja ihmisen vapauden tae. Suomi on kansainvälisten vertailujen mukaan maineeltaan peruskoulutuksen kärkimaita maailmassa, mutta eriarvoisuus, oppimiserot ja syrjäytyminen ilmiöinä uhkaavat suomalaisen koulutuksen menestystarinaa. Alueelliset, sosioekonomiset ja sukupuolten väliset erot sekä koulutuksen periytyvyys näkyvät oppimisessa ja kouluttautumisessa entistä vahvemmin. Koulutuksen ja työelämän sukupuolisegregaatio on Suomessa jyrkkä.

Myös maahanmuuttajat, maahanmuuttajataustaiset, vammaiset ja toimintarajoitteiset sekä muut haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät jäävät koulutuksessa ja osaamisessa muista väestöryhmistä jälkeen. Työllisyyden edistäminen edellyttää vahvaa panostusta koulutukseen ja osaamiseen. Muuttuvan työelämän vaatimukset lisäävät oman osaamisen päivittämisen ja jatkuvan oppimisen tarvetta merkittävästi. Työelämän tarpeiden nopea muutos edellyttää koulutuksen järjestäjiltä nykyistä suurempaa ketteryyttä. Koulutusta eniten tarvitsevat osallistuvat koulutukseen kuitenkin vähiten. Muutoksen keskellä ei aina ole helppoa ja tiedämme, että kohtaamme myös vaikeuksia. Menestymme, kun me olemme kaikki mukana muutoksessa ja tavoitteiden saavuttamisessa.

Tässä oli vain muutamia otteita hallitusohjelman kokonaisuudesta, otteita joista ilmenee tahtotila vaikuttaa kestävämpään ja parempaan tulevaisuuteen. Nämä poiminnot ovat lähtöisin eri kappaleiden johdanto-osioista. Näistä lähtökohdista on kirjattu lukuisia toimenpiteitä, joilla vaikutetaan kehityksen suuntaan kohti parempaa.

On kuitenkin myös ensiarvoisen tärkeää, että jokainen ihminen toiminnassaan miettii näitä asioita eikä vaan mieti vaan myös tekee sellaisia valintoja, jotka vievät kehitystä kestävämpään suuntaan. Vapaan sivistystyön toimijat ovat täydennyskoulutusta suunnitellessaan analysoineet ympäröivää yhteiskuntaa ja sen tarpeita ja monelta osin he ovat päätyneet samoihin huolen aiheisiin kuin maan hallitus. Koulutuksen keinoin on aina voitu vaikuttaa ihmisiin ja aihevalintanne tämän täydennyskoulutuksen osalta varmistaa sen, että uuden opitun turvin otatte taas askeleen kohti kestävämpää tulevaisuutta.

Ette ole helpon tehtävän äärellä ja uskon, että on viisasta lähestyä aihetta juuri siten, kuin teette, eli koulutuksen muodossa. Tällöin voitte yhteisen oppimisen ja keskustelun kautta syventää ymmärrystä siitä, miten voitte toimia ja vaikuttaa asioihin.

Ihminen on tottumustensa orja, ei ole helppo tehtävä saada ihmiset muuttamaan tottumuksiaan. Toisaalta elämme aikaa, jolloin nämä asiat ovat hyvin pinnalla yhteiskunnassa ja mediassa ja yhä useammat ihmiset pohtivat omaa rooliaan ja miten itse voisi muuttuneella käyttäytymisellään vaikuttaa positiiviseen kehitykseen. Tarvitaan kuitenkin positiivisia edelläkävijöitä ja suunnan osoittajia.

Haastetta voi myös kääntää siten, että saavuttaako vapaan sivistystyön koulutus eniten koulutuksen tarpeessa olevia henkilöitä. Vapaalla sivistystyöllä oli pitkään rahoitusjärjestelmä, joka palkitsi toteutetun suoritettujen kasvattamista. Ymmärrettävästi tämä johti tilanteeseen, jossa suosittiin sellaisia koulutuksia, joihin oli helpoin saada osallistujia. Rahoitusjärjestelmän uudistus vuonna 2016 toi rahoitukseen vakautta ja ennustettavuutta ja samalla poistui oppilaitosten välinen suoritekilpailu ja tarve pyrkiä yhä suurempiin osallistujamääriin. Tällä luotiin oppilaitoksille parempi mahdollisuus panostaa koulutusten sisältöihin ja koulutusten laatuun. Kuten hallitusohjelmassa todettiin koulutusta eniten tarvitsevat osallistuvat koulutukseen vähiten. Vapaan sivistystyön oppilaitoksia on ympäri maata, kansalaisopistokoulutusta jopa jokaisessa kunnassa, joten vapaan sivistystyön koulutus on lähellä ihmisiä. Kynnys ilmoittautua koulutukseen saattaa kuitenkin monella aikuisella olla korkea, on ehkä huonot koulukokemukset lapsuudesta tai mielletään, että esim. kansalaisopistossa opiskelu on sellainen naisten juttu. Näihin asenteisiin pitäisi pystyä vaikuttamaan, jotta koulutuksen ja täydennyskoulutuksen piiriin saataisiin enemmän sellaisia, jotka osaamistaan vahvistamalla voisivat vaikuttaa siihen, että pysyisivät työllisinä ja aktiivisina kansalaisina myös muutosten myllerryksessä.

Kaikkien osallisuus sekä iästä, sukupuolesta, taustasta ja koulukokemuksista ynnä muusta johtuva eriarvoistumisen ehkäisy on osa sosiaalista kestävyyttä. Tiedän, että vapaa sivistystyö tekee paljon työtä näiden asioiden eteen jo nyt.

Huomaan, että mitä syvällisemmin pohtii koulutukseenne aiheita, sitä enemmän ulottuvuuksia ne saavat. Uskon, että se johtuu siitä, että aiheet ovat hyvin ajankohtaisia ja liikutte alueella, jolla on ulottuvuuksia ja kytköksiä moneen asiaan ja huolen aiheeseen yhteiskunnassamme tänään. Kuten jo aikaisemmin totesin, olette siis ajan hermolla. Näin täydennyskoulutukseenne alkuun ilmassa on uteliaisuutta, ajatuksia ja avoimia kysymyksiä. Kohta pääsette syventymään aiheisiin ja keskustelemaan asioiden merkityksestä itsellenne ja myös oppilaitosyhteisöillenne. Pääsette kokemaan jatkuvan oppimisen merkityksen ja ilon.

Toivotan teille antoisia keskusteluja ja oppimisen iloa!